

kaba oluyor'. 'Daha paragöz oluyorlar'. Bu başlıkların tümü yanlış ve araştırmamızdaki bulgularla ilgileri yok. Doğru atılmış başlıklar: 'Dindarlık paylaşımcılığı arttırmıyor'. 'Din, çocukları daha paylaşımcı ve iyi ahlaklı yapmıyor'.

Ama bunun başlıca sorumlusu Türkiye'deki medya değil, bulguları doğru yansıtmayan başlıkları ilk atan yurt dışındaki medya, üstelik bilinen gazeteler; Guardian gibi.

Peki araştırmamızın sonuçları neydi? Bir bulgu; kendisini Hıristiyan ve Müslüman olarak nitelendiren ailelerin çocuklarında elindeki tanımadığı biriyle paylaşma davranışı daha düşüktü. Kişinin kendisinden daha dezavantajlı durumda olan biri için elindekenden vazgeçmesi, sosyal gelişimde önemli bulunan bir davranıştır. Özellikle tanımadığın, bilmediğin biri için bu davranışın yapılması ahlaki gelişimin göstergesi olarak kabul edilir.

Her ne kadar medyada, doğru yanlış, daha çok yer bulan bulgu bu idiye de, bana göre daha dikkat çekici olan, kendisini Müslüman olarak nitelendiren ailelerde çocukların sert cezaya dair tutumlarıydı. Bilgisayarda çocuklara farklı resimler göstererek uygulanan 'ahlaki duyarlılık testi'nin iki aşaması var. İlk aşamada, çocuğa zarar gören bir insan fotoğrafı gösteriliyor; örneğin, başka birinin iterek düşürdüğü biri. Ve çocuğa kişinin bunu bilerek ve isteyerek mi yaptığı, yoksa yanlışlıkla mı yaptığı soruluyor. İkinci aşamadaki soru, bu hareketi yapan kişiye ne kadar ceza verilmesi gerektiğine dair. Kendisini Müslüman olarak nitelendiren ailelerdeki çocuklar, kendisini Hıristiyan ve inancsız olarak nitelendiren ailelerin çocuklarına göre, zarar verici hareketi kişinin kasten yaptığını ve daha sert şekilde cezalandırılması gerektiğini düşünüyorlar. Bir başka deyişle, araştırmada, diğer insanın kötü niyetli olduğunu ve bunun daha şiddetli cezalandırılması gerektiğini düşünme, kendisini Müslüman olarak tanımlayan ailelerin çocuklarında daha yüksek çıktı.

Dindarlık ile eğitim ve gelir düzeyi genellikle ters orantılıdır; yani, okula daha az devam etmiş ve daha düşük geliri olan kişiler arasında dindarlar daha fazladır. Buna rağmen, inanç, değer ve davranış ilişkilerini inceleyen araştırmalarda çoğunlukla eğitim ve gelir gibi kritik özellikler atlanır, kontrol edilmez. Altı ülkede yürüttüğümüz bu araştırmanın sonuçlarının bu bakımdan dikkat çektiğini düşünüyorum. Yukarıda sözünü ettiğim sonuçlar, sadece ailenin sosyoekonomik özellikleri değil, çocuğun yaşı ve ülkesi de kontrol edildiğinde ortaya çıkan sonuçlar.

Şimdi, akla geldiği anlaşılan konula-

ra gelelim. Dindar kişiler arasında, bu araştırmanın İslamı kötülemek amacını taşıdığını düşünenler çıkabiliyor. Bu tamamen yanlış. Bir araştırmanın nasıl sonuçlanacağını baştan bilemezsiniz. Katılımcılardan topladığınız verileri analiz ettiğinizde bir sonuç elde edersiniz. Bu sonuç, baştaki hipotezlerinizi destekler veya desteklemez. Ancak araştırma ekibinin, farklı dinlerdeki sosyal davranışlara, ahlaki gelişim özelliklerine ve ceza beklentisine dair nasıl sonuçlar çıkacağı konusunda belli bir beklentisi de yoktu.

Önemli bir bilgi olarak, farklı ülkelerden ve dinlerden çocukların empati ve ahlaki gelişimlerini incelemek üzere tasarlanan bu geniş çaplı araştırma ABD'deki John Templeton Vakfı tarafından üç sene boyunca fonlandı. Templeton Vakfı, evrim, şükran, bağışlama, sevgi, amaç, özgür irade, iyilik gibi konulardaki nitelikli araştırmaları destekleyen en büyük vakıflardan biri. Amacı, insanın yeni bulgulara ulaşarak ilerlemesi için araştırmalara destek vermek; bilim insanları, felsefeciler ve ilahiyatçılar arasındaki iletişimi kuvvetlendirmek. Mottosu "Ne kadar az şey biliyoruz, öğrenmek için çok istekliyiz."

Araştırmamızın sonuçları, Hıristiyan ailelerdeki çocuklar için de çok parlak bir tablo çizmedi. Fakat sonuçların böyle çıkması, Hıristiyan bir vakıf olmasıyla tanınan Templeton'un araştırma bulgularımıza veya bunları yayınlamamıza negatif tepki vermesine sebep olmadı. Bilimsel nosyon, araştırma sonuçlarının nasıl değerlendirilmesi ve karşılanması gerektiği konusunda bir formasyon sağlıyor.

Akademik çalışma yapanlar, Konrad Lorez'in sözünü iyi bilir: "Bilimin orta-

ya koyduğu gerçek, bir sonraki daha iyi araştırmanın kapısını açan bir önermedir." Yani farklı araştırmalar farklı sonuçlar verebilir; bunun nedenleri araştırılır, o alandaki tüm bulguları birarada ele alan, sentezleyen meta analiz çalışmaları yapılarak bir sonuca ulaşılır. Din ve maneviyat konusunda araştırmaları destekleyen vakıflar bunun farkında.

Bir diğer yanlış çıkarım, dindarlığın yardımseverliği azalttığı. Araştırmamızın sonucu böyle bir bilgi vermiyor. Kendini inancsız, Hıristiyan veya Müslüman olarak tanımlayan ailelerin çocukları incelediğimiz özellikler bakımından neden farklılık gösteriyor, bilmiyoruz. Bu, ancak başka bir makalenin konusu olabilir. Şu anki bilgilerimizle ancak spekülasyonlar yapabiliriz. Kendini belli bir dine ait hissetmediğini söyleyen annelerle, Müslüman veya Hıristiyan olduğunu söyleyen aileler arasında ne tür farklılıklar vardır ki, inancı olmayan ailelerdeki çocuklar daha çok paylaşma davranışı gösteriyorlar? Acaba bu ailelerde otoriter ebeveynlik mi daha düşük, çocuk odaklı bir yetiştirme biçimi mi daha yaygın? Çocuğun pozitif değerleri içselleştirmesi, gerektiğinde fedakarlık yapabilmesi için önemlidir. Ama bir otorite figürünün ne yapılacağını dikte etmesi, içselleştirme sürecine zarar verir.

Peki çocuğun, bir kişinin zarar gördüğü durumda, bunu yapanın kasten yaptığını ve daha şiddetli cezalandırılması gerektiğini düşünmesi neden olur? Bu algılar ve davranış eğilimleri neden ve nasıl gelişir? Tüm bunlara cevap ararken bakmamız gereken yer çevredir. Çevre, ama çevrenin hangi özellikleri? Bilim insanları bunlarla uğraşır. Bu bilgileri

ortaya çıkarabilirsek, aileleri ve eğitimcileri bilgilendirebiliriz, çocuklarına farklı davranmalarını öğütleyebiliriz, yol gösterebiliriz. Gelişim psikologları için bunlar önemli konulardır; çünkü yetişkinliğin temeli çocuklukta atılır. Barış içinde yaşayan bir toplum için çocuklukta sosyal ve ahlaki gelişimle ilişkili olan unsurları bilmek gerekir.

"Ahlak, dinin zaten içindedir, siz nasıl oluyor da bunları ayırıyorsunuz ve üstelik dindarlığı ölçmeye kalkıyorsunuz" demek günümüzün işi değil. Bugün yurt dışında sadece psikoloji, din ve maneviyat ilişkilerine odaklanmış pek çok bilimsel dergi var, ama içlerinde Türkiye'den yayın yok. Bu söylediğim mantığa göre, kişinin ne kadar dindar olduğunu sadece Ahirette anlayabiliriz, inşallah.

Ama bakın Manisa Valisi görüşünü açıklamış, "başörtülü bayanların imajı çok olumlu". Yani bu kadınlar iyi özelliklere sahipler. Başı açık olan kadınların özellikleri ise anlaşılan şüpheli. Tüm bunları yaşarken, adalet, vicdan gibi ahlaki özelliklerle dindarlığın ilişkisi konusunda meraklı olmamak mümkün mü? Ben buna eğitimi de ekleyeyim.

Öyle görünüyor ki, bu ilişkileri sorgulamamıza sebep olan daha çok şey yaşayacağız. Bir yandan izleyecek, bir yandan çalışacağız. İnancı ve eğitimi ne olursa olsun, vicdanlı insanlara büyük iş düşüyor ülkemizde.

Yazarlarımızdan Bilge Selçuk, geçtiğimiz hafta Current Biology dergisinde yayımlanan ve bilim çevrelerinde oldukça ses getiren 'The Negative Association between Religiousness and Children's Altruism across the World' başlıklı makalenin yazarları arasında yer alıyor.

Yetişkinler dini ritüellerini yerine getirirken çocukları da buna katmayı ihmal etmiyor.